

Posjet Austrijskoj nacionalnoj knjižnici, Odjelu digitalnih usluga. Portal digitaliziranog povijesnog austrijskog prava, ALEX,

Beč, Austrija 30. travnja 2010.

Voditeljica knjižnice HDA Alisa Martek u pratnji arhivista Ivana Filipovića posjetila je u petak, 30. travnja 2010. godine Austrijsku nacionalnu knjižnicu, Odjel digitalnih usluga (*Abteilung Digitale Services*).

Austrijska nacionalna knjižnica, koja posjeduje oko osam milijuna dokumenata i objekata organiziranih u deset knjižničnih, muzejskih i arhivskih zbirki, 2007. godine proglasila je digitalizaciju svojih fondova jednim od strateških ciljeva ustanove. Objedinjavanje i koordinacija do tada raznovrsnih postupaka digitalizacije započelo je osnivanjem nove ustrojbene jedinice, Glavnog odjela "Digitalna knjižnica". U svojem djelokrugu novom je glavnom odjelu povjereno istraživanje i razvoj digitalnih usluga i dugoročnog arhiviranje, briga o kataloškim sustavima i digitalizacija gradiva.

Odjel "Digitalne usluge" jedan je od četiri odjela "Digitalne knjižnice", a dodijeljena su mu četiri službenika na puno i jedna službenica na pola radnoga vremena. Voditeljica Odsjeka je Christa Müller, školovana povjesničarka.

"Digitalne usluge" plasiraju oko milijun snimaka godišnje putem internetskoga portala Austrijske nacionalne knjižnice, stranica Digitalna čitaonica (*Digitaler Lesesaal*), a na kojoj su dostupni digitalizirani sadržaji iz fondova ANK. Od trenutno devet digitaliziranih fondova ističu se projekti masovne digitalizacije: ANNO (*AustriaN Newspapers Online*) s oko 5 milijuna digitaliziranih novinskih stranica (postupak započeo još 2003), ALEX (Povijesni zakonski tekstovi) s 2,5 milijuna digitalnih snimaka i Zbirka portreta (*Bildarchiv*) s oko 200.000 digitaliziranih dokumenata. Putem interneta ANNO dnevno koristi između 1300 i 1500 korisnika, a ALEX oko 300 korisnika dnevno. To je više od ukupnog broj posjetitelja knjižnice, pa se postupak digitalizacije s ovoga aspekta smatra punim uspjehom.

Tijekom posjeta Odjelu digitalnih usluga hrvatska strana osobito se zanimala za projekt digitaliziranog povijesnog austrijskog prava ALEX, koji obuhvaća povijesne zakonike, parlamentarne materijale, pravorijeke, upravne publikacije i pravne časopise, a dijelom se izravno tiče i područja Republike Hrvatske. Ovi zakonici nisu samo izvor za istraživanje političke, društvene, ekonomske i pravne povijesti, nego su i temelj današnjega prava u zemljama sljednicama Austro-Ugarske. Digitalizacijom ovo je gradivo postalo dostupno svim zainteresiranim građanima i istraživačima, a pristup je postao brz, jednostavan i lako ostvariv iz bilo kojeg dijela svijeta. Također, digitalizacijom je uklonjena potreba za fizičkim korištenjem, a time i uništavanje ovih publikacija, čiji se snimci mogu jednostavno kopirati i spremirati na osobno računalo ili ispisati.

Projekt ALEX uglavnom je završen, a financirao se iz vlastitih prihoda ANK, od partnera i sponzora (kako država uglavnom nema interesa za financiranje digitalizacije, tako u Austriji nema jedinstvene strategije digitalizacije).

Digitalizacija službenih publikacija bila je neophodna zbog štednje prostora na galeriji glavne čitaonice ANK i spremišnih prostora, kao i zbog spajanja tzv. administrativnih knjižnica u Beču (knjižnice u sastavu tijela državne i javne vlasti). Na taj način država je izlučila multiplikate službenih publikacija, koji su iskorišteni za skeniranje. Partnerske ustanove plaćaju ANK-u skeniranje svojega gradiva, postaju suvlasnici snimaka i besplatno koriste sustav ALEX. Austrijska nacionalna knjižnica sudjeluje i u međunarodnim projektima npr. u *Planets*, ali je primarno zainteresirana za obavljanje praktičnih poslova.

Postupak digitalizacije odvija se u sljedećim fazama:

- Priprema gradiva za skeniranje: povjesničari stvaraju strukturu budućeg digitalnog arhiva, zatim se u gradivo umeću cedulje, koje su znak zadane strukture za izvršitelje skeniranja. Skeniranje obavlja specijalizirano poduzeće, koje se bira na javnom natječaju na rok od tri godine i mora biti iz jedne od zemalja EU (trenutno austrijsko poduzeće EMD – *Elektronische und Mikrofilm-Dokumentationssysteme*).

- Prepisivanja meta-podataka iz kataloga i sa snimaka u Kini i Vijetnamu.

- Kontrola snimaka (ORACLE).

Kako još nije razvijen dovoljno pouzdan sustav optičkog čitanja njemačkih gotičkih znakova (fraktura), odnosno kako su novinski tekstovi ionako slabije tiskarske kvalitete, ta se tehnologija za sada ne koristi.

Ovaj internetski portal povijesnog austrijskog prava, kojim dominiraju austrijske nacionalne boje crvena i bijela, odlikuje se jednostavnošću i elegancijom i nudi jednostavan pristup kako osnovnim podacima o projektu, tako i digitaliziranom gradivu. Ono je prikazano po povijesnim epohama i po sadržaju gradiva.

Povijesne epohe obuhvaćaju sljedeću podjelu gradiva: Monarhija do 1918, Prva Republika od 1918. do 1938, Njemački Rajh 1938-1945. Gradivo Druge Republike (od 1945. do danas) dostupno je na Pravnom obavijesnom sustavu Austrijske savezne kancelarije – *Rechtsinformationssystem des Bundeskanzleramtes* – RIS, odnosno na stranicama austrijskoga parlamenta.

Također, postoji i opcija pretraživanja prema riječi iz naslova odnosno prema godini i broju službene publikacije, ali za sada funkcionira samo za njemačko izdanje državnog zakonika (*Reichsgesetzblatt* 1849-1918), kao i kasnije austrijske državne zakonike. Odjel digitalnih usluga ubrzano priprema i ostale dokumente koji će se moći pregledavati po dva navedena principa.

Tijekom prezentacije nove inačice pretraživanja portala ALEX, hrvatska strana uočila je korištenje ISO kôda *src*, a na primjedbu kako je usvojen novi ISO kôd *hrv*, austrijski kolege preuzeli su taj novi kôd za hrvatski jezik.

Zaključak

Austrijska nacionalna knjižnica u razdoblju od 2003, a osobito od osnutka nove ustrojbene jedinice, Odjela "Digitalna knjižnica", ostvarila je značajan napredak u digitalizaciji svojega gradiva, čiji se jedan dio službenih publikacija odnosi i na područje Hrvatske. U razgovoru s austrijskim kolegama zaključeno je kako se fondovi službenih publikacija u zemljama bivše Austro-Ugarske međusobno nadopunjuju. Kako bi se u postupcima digitalizacije fondova službenih publikacija izbjeglo skupo snimanje istog gradiva u više zemalja, zaključeno je kako bi bilo dobro uspostaviti redoviti kontakt i koordinaciju te kako treba poticati razmjenu iskustava i spoznaja.

Prilog: Gledano po sadržajnoj podjeli gradiva, do sada je digitalizirano sljedeće gradivo:

1. Državno pravo (njemački)

Theresianisches Gesetzbuch (Terezijanski zakonik) 1740-1780.

Sammlung der k.k. landesfürstlichen Verordnungen in Publico-Ecclesiasticis (Zbirka crkvenih uredbi in Publico Ecclesiasticis) 1747-1784.

Justizgesetzsammlung (Pravosudna zbirka zakona) 1780-1848.

Handbuch k.k. Gesetze (Priručnik c. kr. zakona) 1784-1790.

Praktische Anwendung der in geistlichen Sachen (Publico ecclesiasticis) ergangenen Verordnungen (Praktična primjena uredbi in Publico ecclesiasticis) 1790-1826.

Politische Gesetze und Verordnungen (Politički zakoni i uredbe) 1792-1848.

Reichsgesetzblatt (Državni zakonik) 1849-1918. (na svim službenim jezicima Monarhije)

Hrvatski jezik

Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich = Sveobći državno-zakonski i vladin list za Carevinu Austrijsku 1848-1850.

Reichsgesetzblatt für die im Reichsrath vertretenen Königreiche und Länder = Državo-zakonski list za kraljevine i zemlje, zastupane u vieću cesarevinskom (od 1892. List državnih zakona...) 1870-1912. i 1914-1918.

Staatsgesetzblatt (Državni zakonik) 1918-1920.

Bundesgesetzblatt (Savezni zakonik) 1920-1938.

Gesetzblatt für das Land Österreich (Zakonik za Austriju) 1938-1940.

Deutsches Reichsgesetzblatt (Zakonik Njemačkog Rajha) 1940-1945.

Staatsgesetzblatt (Državni zakonik) 1945.

Bundesgesetzblatt (Savezni zakonik) od 1945.

2. Zemaljsko pravo (njemački i drugi jezici)

2.1. Austrijske zemlje: Austrija pod Ennsom (1819-1847), Donja Austrija, Gornja Austrija, Gradišće, Koruška, Štajerska, Tirol, Vorarlberg.

2.2. Krunovine Habsburške Monarhije: Češka, Bukovina, Bosna i Hercegovina, Dalmacija (1848-1918), Galicija, Kranjska, Hrvatska i Slavonija (1850-1860), Primorje s Trstom (1851-1918), Šleska, Lombardija, Moravska, Vojvodina Srpska i Temišvarski Banat, Erdelj, Venecija. Zasebno Kraljevina Ugarska (1848-1859)

3. Parlamentarni spisi (njemački)

Verhandlungen des österreichischen Reichstages (Rasprave austrijskoga Carevinskog sabora) 1848-1849.

Verhandlungen des verstärkten Reichsrates (Rasprave Pojačanoga Carevinskog vijeća) 1860.

Verhandlungen des Salzburger Landtages (Rasprave Solnogradskog sabora) 1865-1934.

Landtagsblatt Mähren (List Moravskoga sabora) 1865-1913.

Stenographische Protokolle des Abgeordnetenhauses des Reichsrates (Stenografski zapisnici Zastupničke kuće Carevinskoga vijeća) 1861-1918.

Stenographische Protokolle des Herrenhauses des Reichsrates (Stenografski zapisnici Gospodske kuće Carevinskoga vijeća) 1861-1918.

Stenographische Protokolle der Delegation des Reichsrates (Stenografski zapisnici Delegacije Carevinskoga vijeća) 1869-1914.

Stenographische Protokolle der Ersten Republik (Stenografski zapisnici Prve Republike) 1918-1934.

Stenographische Protokolle des Bundestages (Stenografski zapisnici Saveznoga sabora) (Bundestag) 1934-1938.

Stenographische Protokolle des Nationalrates und des Bundesrates (Stenografski zapisnici Nacionalnoga vijeća i Saveznoga vijeća) od 1996.

4. Sudska praksa (njemački)

Entscheidungen des Obersten Gerichts- und Cassationshofes in Civil- und Strafsachen (Odluke Vrhovnoga sudskog i kasacijskog dvora u građanskim i kaznenim stvarima) 1885-1897.

Sammlung der Erkenntnisse des österreichischen Reichsgerichts (Zbirka presuda austrijskoga Carevinskog suda) 1869-1918.

Sammlung der Erkenntnisse des Obersten Gerichtshofes (Zbirka presuda Vrhovnoga suda) 1853-1938.

Sammlung der Erkenntnisse des Verwaltungsgerichtshofes (Zbirka presuda Upravnoga suda) 1876-1934.

Sammlung der Erkenntnisse des Bundesgerichtshofes (Zbirka presuda Saveznoga suda) 1934-1938.

4. Uprava (njemački)

Verordnungsblatt für das Finanzministerium (Uredbe Ministarstva financija) 1854-1896.

Verordnungsblatt für das Ministerium für Cultus und Unterricht (Uredbe Ministarstva bogoštovlja i nastave) 1876-1918.

Gesetze, Verordnungen und Kundmachungen des Ackerbauministeriums (Zakoni, uredbe i objave Ministarstva poljoprivrede) 1881-1918.

Verordnungsblatt des Justizministeriums (Uredbe Ministarstva pravosuđa) 1885-1920.

Beilage zum Verordnungsblatt des Justizministeriums (Prilozi Uredbama Ministarstva pravosuđa) 1885-1897.

Amtsblatt des österreichischen Bundesministeriums für Justiz (Službeni list austrijskoga Saveznog ministarstva pravosuđa) 1921-1938.

Digitalizirane službene publikacije za područje Hrvatske

1. Hrvatska i Slavonija

Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Kronland Kroatien und Slavonien (1850-1852.) – još nije dostupno

Landesregierungsblatt für die Königreiche Kroatien und Slavonien = Zemaljsko-vladni list za kraljevine Hèrvatsku i Slavoniju 1853-1859.

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju 1864; 1868-1889; 1891-1918.

2. Dalmacija:

Bolletino delle leggi e degli atti del Governo della Dalmazia = List zakonah i dilopisah za Krunovinu Dalmaciu = Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Kronland Dalmatien 1849-1852.

Landesregierungs-Blatt für Dalmatien = Bolletino provinciale degli atti ufficiali per la Dalmazia = Pokrajinski list uredovnih spisah za Dalmaciu 1853-1859.

Verordnungen der Landesbehörden für Dalmatien 1860-1862.

Gesetz- und Verordnungsblatt für Dalmatien 1863, 1866-1867.

Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für Dalmazien 1868-1888.

Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für das Königreich Dalmatien 1889-1918.

Landes-Gesetze und Statthaltereiverordnungen für das Königreich Dalmatien 1808-1895.

3. Primorje i Trst dijelom dvojezično njemački i talijanski

Landesgesetz- und Regierungsblatt für die reichsunmittelbare Stadt Triest und das Küstenland 1851-1852.

Landes-Regierungs-Blatt für die Stadt Triest sammt Gebiet und das Küstenland 1853-1859.

Verordnungen der Landesbehörden für das österreichisch-illirische Küstenland 1860-1862.

Gesetze und Verordnungen der Landesbehörden für das österreichisch-illirische Küstenland (bestehend aus der gefürsteten Grafschaft Görz und Gradisca, der Markgrafschaft Istrien und der reichsunmittelbaren Stadt Triest mit ihrem Gebiet) 1863-1904, 1906-1914, 1916-1918.

Ivan Filipović

Alisa Martek